

Berényi Mihály

ANTIBIOTIKUM, ANTIBIOTIKUS, ANTIBIOTIKOMOS

Tisztelt Szerkesztőség!

Fleming felfedezését követően az *antibiotikum* szó közismertté vált, címszó lett az Idegen szavak szótárában. Más a helyzet az ebből a főnévből képezett és mást jelentő két jelzővel, hiszen még az orvosi szakirodalom sem tesz különbséget köztük. Szerintem *antibiotikus* hatása lehet valamilyen gyógyszer, amelytől *antibiotikumos* lesz a ruhám vagy a bőröm, ha az oldata véletlenül rácspejn.

Ennek alapján nem tartom helyesnek az ilyen mondatokat: *Az antibiotikus rezisztencia egyre fokozódik; A pyelonephritis antibiotikus terápiaja; A műtétet antibiotikus védelemben végeztük; Urológiai fertőzések antibiotikumos kezelése; Új, antibiotikumos terápia az AIDS-es gyerekek kezelésére; A beteget antibiotikumos úton kezelték.*

Lehet a rezisztencia és a védelem antibiotikus, a kezelés és az út antibiotikumos? Nem lett volna jobb az *antibiotikumrezisztencia*, *antibiotikumvédelem* és *antibiotikumkezelés*, és ha a beteget nem antibiotikummal felszórt úton kezelik, hanem egyszerűen csak antibiotikummal? Valószínűleg antibiotikumvédelemre (vagy inkább antibiotikum-védelemre) gondolt ennek a rejtélyes mondatnak a megalkotója: *Antibiózis mellett végeztük az immunszuppresszív kezelést.* Netán tényleg arra gondolt a szerző, hogy a kórokozó mellé betelepítünk valamilyen másikat, aztán az kiirtja a gonoszot?

A tisztelt szerkesztőségnek mi a véleménye?

Tisztelt Professor Úr!

A két melléknév (*antibiotikus*, *antibiotikumos*) jelentéséről és használatáról a következőket állapíthatjuk meg. Nem található olyan magyar nyelvű szótár (az Orvosi helyesírási szótárt leszámítva, ez azonban értelmezést nem ad), amely közölné és önmagában értelmezné az *antibiotikus* alakot, így szótársodott (kodifikált) jelentése sincs. Elképzelhető, hogy az *antibiotikus* az *antibiózis* főnévvel összefüggő idegen képzővel (-ikus) keletkezett melléknév. Az *antibiózis* a Brencsán-szótár meghatározása szerint: „organizmusok közötti kapcsolat, amely az egyik pusztulásával jár (pl. az emberi szervezet a bejutott egyes mikroorganizmusokat elpusztítja)”. Ez esetben az *antibiotikus* jelentése: ’az antibiózissal kapcsolatos, azzal összefüggő, azt eredményező vagy abból eredő’.

Az Orvosi helyesírási szótárban a következő szókapcsolatok olvashatók: *antibiotikus allergia*, *antibiotikus incidens*, *antibiotikus rezisztencia*, *antibiotikus spektrum*. Az Orvosi lexikon szerint az *antibiotikus spektrum* értelmezése: „antibiotikus spectrum: azon baktériumok – mikrobák – összessége, amelyekre egy bizonyos antibiotikum hatása kiterjed. Széles spektrumú antibiotikumok pl. a tetracyclinek, amelyek baktériumokon kívül a Rickettsiákra és egyes nagyobb vírusokra is hatással

vannak’. Vagyis az *antibiotikus spektrum* azt a tartományt határozza meg, amelybe azok a mikroorganizmusok tartoznak, amelyek egy antibiotikummal elpusztíthatók. A bökkenő az, hogy az *antibiotikus* szó nem az antibiotikum jelzője.

Ezzel szemben az *antibiotikumos* melléknév a már jövevényszóvá váló *antibiotikum* görög eredetű főnév magyar származékszava az -s képzővel, amelynek egyik legáltalánosabb jelentése: ’vmivel ellátott’. Ebből következően Professor úr felvetése a két melléknév jelentéskülönbségére vonatkozóan megítélésünk szerint helytálló. Például: az *antibiotikumos oldat* valamilyen oldat, amelyben antibiotikum van („antibiotikummal ellátott”), az *antibiotikus oldat* olyan oldat, amelynek antibiotikus – baktériumokat pusztító – hatása van; az utóbbinál nem beszélünk arról, hogy az oldatban antibiotikum van.

Megint más a megítélése, például az *antibiotikus rezisztencia* (Orvosi helyesírási szótár) kifejezésnek. A *rezisztencia* nem antibiotikus – azaz baktériumot pusztító hatású; sem nem antibiotikumos – azaz antibiotikumot tartalmazó. Ezek és a hasonló kifejezések (*antibiotikus allergia*, *antibiotikus incidens*, *antibiotikus rezisztencia*, *antibiotikus spektrum*) helyett az *antibiotikum* főnévvel képzett jelentéstömörítő szerkezetek megfelelőbbek. Például: az *antibiotikus rezisztencia* helyett az antibiotikummal kapcsolatos rezisztencia, vagy az *antibiotikus allergia* helyett az antibiotikummal kapcsolatos túlérzékenység – az allergia nem antibiotikus hatású; helyesen tehát *antibiotikumrezisztencia*, *antibiotikumallergia* és így tovább.

Az *antibiotikus kezelés* már felfogható úgy, hogy az adott kezelés antibiotikus, baktériumokat pusztító hatású – ugyanis az -s képző értelmezhető úgy is, hogy ’valaminek a segítségével, felhasználásával’ (az antibiotikum segítségével történő kezelés). Alkalmazható ugyanakkor *antibiotikumkezelés* formájában is: antibiotikumot tartalmazó kezelés. Az *antibiotikus* jelző használata ezekben a példákban végül is értelmezés kérdése, jöhetnek az ilyen mondat: *a beteg antibiotikumkezelést kapott* vagy *antibiotikus kezelést kapott* igényesebben, egyszerűbben: *a beteget antibiotikummal kezeltük* formában fogalmazható meg.

Tovább árnyalja a kérdést az *antibiotikum* főnév összetételei előtagként való használata. Az Orvosi helyesírási szótár példája: *antibiotikum-rezisztencia*. Az esztétikai-tagoló kötőjel azt feltételezi, hogy az *antibiotikum* összetett szóként kerül be a szerkezetbe, s kérdés, a magyar nyelvi tudás valóban összetételként kezeli-e az *anti-* és a *biotikum* tagokat. Nyilvánvaló, hogy az *antibiotikum* eredendően – a görög nyelvben – összetett szó. Ez a főnév azonban a magyar nyelvben már nem összetett szó. Ahhoz, hogy a szótagszámlálási szabály vonatkozásában összetételként kezelhessük, arra lenne szükség, hogy a *biotikum* és az *anti* tagnak is legyen önálló köznyelvi használata, ami nincs; ezért nem tekintjük összetett szónak.

Összegezve: Professor úr felvetése teljességgel jogos, szakmailag, szaknyelvi vonatkozásban különösen.

A szerk.